

№ 39 (536)
Кастрычнік 2014 года

Краязнаўчая газета

Выдаецца з красавіка 2003 года

bfk.by

У нумары:

- **Традыцыя: святкаванне Пакроваў у Шыхаве – стар. 3**
- **1914-ы: перавыданне запісак салдата і выстаўка, прысвечаная героям вайны – стар. 4**
- **Рэгіён: выстаўка, прысвечаная землякам – стар. 7**

На Дубровеншчыне казалі:
«На Пакрова
дай сена карове»

Фота *Аляксандра ГУТОЎСКАГА*

На тым тыдні...

✓ 3-4 верасня 970-гадовы юбілей адзначаў адзін з самых старых гарадоў Беларусі – Навагрудак. Тымі днямі ў горадзе адбылося ня-

падрыхтавалі супрацоўнікі Інстытута гісторыі НАН Беларусі, выступленні прафесійных і аматарскіх мастацкіх калектываў. На Замкавай гары дэманстравалі майстэрства рыцары і лучнікі, чакаў наведнікаў Дом-музей Адама Міцкевіча і яго дырэктар Мікалай Гайба ў вобразе самога пата.

Акурат да юбілею ў гарадскім парку была адкрытая алея каменных скульптураў, а на мяжы горада было пазначанае месца, дзе ў хуткім часе будзе створаны памятны знак да 970-годдзя Навагрудка.

✓ **Выстаўка «Ян Карскі. Чалавек свабоды»** адкрылася 6 кастрычніка ў Музеі гісторыі Мінска. Я. Карскі – польскі юрыст і дыпламат, сведка Халакоста: ён двойчы ўваходзіў у Варшаўскае гета, а таксама ў адзін з лагераў смерці, каб потым прадставіць інфармацыю пра знішчэнне яўрэяў у Польшчы.

Выстаўка арганізаваная Музеям гісторыі Польшчы і складаецца з 22-х стэндаў, на якіх паказаная біяграфія Карскага: гады, праведзеныя ў роднай Лодзі, вучоба ва ўніверсітэце, ваенны час, калі ён спрабаваў паведаміць свету пра знішчэнне яўрэяў, а таксама пасляваенная дзейнасць. Выстаўка з'яўляецца часткай праграмы «Ян Карскі. Няскончаная місія», што атры-

мала патранат прэзідэнта Польшчы Браніслава Камароўскага. У адкрыцці выстаўкі ўзяў удзел дырэктар Музея гісторыі Польшчы Роберт Костра.

✓ 7 кастрычніка ў Літаратурным музеі Петруся Броўкі адкрылася **фотавыстаўка «Адзнака ўзроўню вады»**, якая з'яўляецца мастацкім сінтэзам на падставе ўражанняў маладой фотамастачкі Марыі Якімовіч. Кропкай адліку выстаўкі лічацца эсэ Іосіфа Бродскага.

✓ **Выстаўка «Экзатычны свет»** адкрылася 7 кастрычніка ў Музеі прыроды і экалогіі Рэспублікі Беларусь. Наведнікі змогуць пазнаёміцца з рэптыліямі і павукападобнымі з усіх кантынентаў зямлі: полазамі, удавамі, пітонамі, яшчаркамі, павукамі-птушкаедамі і інш.

✓ 8 кастрычніка ў Музеі сучаснага выяўленчага мастацтва ў Мінску адбылася прэзентацыя кнігі Людмілы Хмяльніцкай «Сігизмунд Юрковский – фотограф из Витебска», што ўбачыла свет у выдавецтве «Чатыры чвэрці».

✓ 11 кастрычніка адбыўся **фінал гарадскога этапу конкурсу юных экскурсаводаў «Мая малая радзіма»**, што ладзіўся ў рамках рэспубліканскай акцыі навучэнскай моладзі «Жыву ў Беларусі і тым ганаруся» (арганізатар –

Мінскі дзяржаўны турысцка-экалагічны цэнтр дзяцей і моладзі). Удзельнікі конкурсу прэзентавалі экскурсіі па сваёй мясцовасці адпаведна выбранай намінацыі.

✓ **Фестываль «Беларусь прываслаўная» і міжнародная на-**

кнігадрукавання, археалагічная выстаўка «Праваслаўныя старажытнасці Беларусі», майстар-клас па іканапісе, канцэрт духоўнай музыкі і царкоўных песнапенняў. Таксама ў гэты дзень адбылося адкрыццё памятнага знака ў гонар

Каля гары Міндоўга ўсталювалі скульптуру Рыцара

мала разнастайных мерапрыемстваў: навукова-практычная канферэнцыя «Навагрудак праз стагоддзі», прэзентацыя кнігі «Гісторыя Навагрудка – з глыбінь вякоў да нашых дзён», якую

вукова-практычная канферэнцыя «Куцеінскія чытанні – 2014» прайшлі 10 кастрычніка ў Оршы. Акрамя літургіі і хрэснага ходу, у праграме значыліся выстаўка

«Буквара» на беларускай мове, што быў надрукаваны Спірыдонам Собалем у тыпаграфіі пры Куцеінскім мужчынскім манастыры ў 1631 годзе.

Пра мінулае
Сёння
Дзеля будучыні

Нашы віншаванні

Сябрам грамадскага аб'яднання «Беларускі фонд культуры», былым начальнікам упраўленняў культуры аблвыканкамаў і Мінгарвыканкама

Акушэвічу Анатолю Леанідавічу (Мінск)
Брыкачу Вячаславу Ігнатавічу (Гродна)
Кадзевіч Людміле Іосіфаўне (Гродна)
Клэсавай Галіне Іонаўне (Віцебск)
Клімчuku Віталію Андрэвічу (Брэст)
Курашу Віктару Іосіфавічу (Мінск)
Маісеенку Алегу Раманавічу (Гомель)
Пашынскаму Мікалаю Пятровічу (Віцебск)

Шаноўныя сябры і папалчнікі!

Шчыра віншваем вас з Днём работнікаў культуры нашай краіны. За доўгія і плённыя гады вашай нястомнай працы на ніве беларускай культуры вы здабылі заслужаныя гонар і павагу і атрымалі незабыўную спадчыну ад цёплых, сардэчных стасункаў з адданымі сябрамі і прыхільнікамі.

Зараз асабліва бачна, як многа было зроблена вамі і вашымі папалчнікамі ў тэатры гады, калі вы стаялі на чале культурнага будаўніцтва ў сваіх рэгіёнах. Тэатры здабыткі сталі важкім фундаментам сённяшняга развіцця нацыянальнай культуры. Збудаваны ўсімі намі светлы Палац культуры і сёння вабляе усё новых карыстальнікаў і творцаў духоўнага багацця нашага народа.

Прыміце ж нашы віншаванні са святам і пажаданні добрага здароўя.

Хай жыве культура!
Хай жыве Беларусь!

Ад імя выканкама ГА «Беларускі фонд культуры» –

Анатоль Бутэвіч,
Уладзімір Гілеп,
Тадэуш Стружэцкі

Юбілей

Германіст з Каранца

Сёлета 14 кастрычніка адзначыў 70-годдзе вядомага перакладчыка, журналіста і педагога Васіль Ермаловіч. Ён нарадзіўся ў вёсцы Каранец Бярэзінскага раёна. Бацькі – Васіль Рыгоравіч і Кацярына Іванаўна – мелі чатырох сыноў: Валодзю, Івана, Ігара і Васіля. Малодшы сын пасля заканчэння Дзмітравіцкай школы паступіў у Мінскі дзяржаўны інстытут замежных моваў (цяпер Мінскі дзяржаўны лінгвістычны ўніверсітэт), які скончыў у 1966 годзе. Наступныя два гады выкладаў нямецкую і англійскую мовы ў вёсцы Лоша Уздзенскага раёна.

Таксама Васіль Васільевіч быў выкладчыкам у інстытуце замежных моваў, перакладчыкам у Нойрупінскай камендатуры Групу савецкіх войскаў у Германіі. Потым яго зноў прапалі ў інстытут на кафедры германскіх моваў. У час вакацыяў В. Ермаловіч працаваў як гід-перакладчык з нямецкамоўнымі турыстамі, у 1990 – 2010 гадах быў старшынёй універсітэцкай суполкі Таварыства беларускай мовы.

Варта сказаць таксама, што Васіль Васільевіч пераклаў больш за дваццаць вершаў са зборніка «Ксты» Рыгора Бара-

дуліна. Гэта адзін з любімых яго пісьменнікаў побач з Янкам Купалам, Якубам Коласам, М. Багдановічам, В. Быкавым, У. Караткевічам. У 2012 годзе В. Ермаловіч уступіў у дабрачынны фонд «Спадчына Міхала Клеафаса Агінскага», дзе займаецца навуковай дзейнасцю. У той жа час пачаў друкавацца ў выданнях «Рэгіянальная газета», «Краязнаўчая газета», «Наша слова» і інш. Але якім бы занятым ні быў Васіль Васільевіч, яго часта можна сустрэць у мінскіх тэатрах і музэях.

Аляксей ШАЛАХОЎСКІ,
гісторык

Выстаўка ў сталіцы паланэзаў

26 верасня ў выставачнай зале Слонімскага краязнаўчага музея імя І.І. Стаброўскага адбылося адкрыццё выстаўкі «Пад гукі паланэза» творчай суполкі мастакоў «Абуджэнне».

Імпрэза ладзілася ў будынку колішняй аўстэрый, пабудаванай у XVIII ст., што раней уваходзіла ў вялікі архітэктурны комплекс сядзібы Агінскіх. Таму і атмасфера пад час адкрыцця была рамантычна-незвычайнай. Кампазіцыю «Ave Maria» праспявала Вераніка Леждзей, і гэта адразу настроіла прысутных на ўзнёслы лад. Беларускія мелодыі на цымбалах выконвалі Марыя Русак і Эма Варановіч.

Загадчык сектара аддзела ідэалагічнай працы, культуры і па справах моладзі Слонімскага райвыканкама Галіна Данільчык падкрэсліла важнае значэнне мерапрыемстваў, што знаёмяць беларусаў з сучасным мастацтвам.

Удзельнікі суполкі Андрэй Лычкоўскі, Уладзімір Сайко, Фёдар Ладуцька і Яўген Шунейка ўжо не першы год арганізуюць разнастайныя мерапрыемствы, але толькі сёлета яны аб'ядналіся ў актыўны творчы калектыў і ўжо правялі выстаўкі ў Крычаве, Лідзе і ва Уздзе. Майстры не хавалі сваёй радасці ад сустрэчы са слонімскамі глядачамі, сярод якіх былі амаль ўсе мясцовыя мастакі: Уладзімір Макаравіч, Васіль Грыневіч, Яўген Іваноў, Пётр Бурсевіч, Аляксандр і Тамара Сцяцко, Казімір Кулеш, Андрэй Сідараў і скульптар Леанід Богдан. Не часта бывае, каб у адным горадзе жыло і працавала так шмат выпускнікоў мастацкіх

Цымбалісткі М. Русак і Э. Варановіч

ВНУ Мінска, Віцебска і Львова.

Гасцей прыемна ўзрушыла тое, што месцічы вельмі шануюць памяць вялікага кампазітара і грамадскага дзеяча Міхала Клеафаса Агінскага, а таксама яго слоніmsкіх сваякоў, сапраўдных патрыётаў роднага краю. Мастакі прысвяцілі Міхалу Клеафасу сваю выстаўку, сярод карцінаў якой шмат жывапісных «накцюрнаў» і «санаптаў». Апрача пейзажных

кампазіцыяў, ёсць там і творы на гістарычную тэму, прысвечаныя ў тым ліку і асобе вялікага кампазітара.

Удзельнікі суполкі «Абуджэнне» яшчэ да адкрыцця выстаўкі папалі рушыць у цэнтр горада, каб зрабіць эцюды, якія потым падаравалі музею ў знак павагі да старадаўняга горада над Шчарай. Гэта была сапраўдная прэлюдыя да сумеснага пленэра, які мастакі разам са сваімі слоніmsкімі калегамі запланавалі правесці ў бліжэйшы час на радзіме Агінскага.

Пасля завяршэння імпрэзы, пакуль не зайшло сонца, «абуджэнцы» зноў пісалі вуліцы Слоніма, а потым, задаволеныя, вярталіся дамоў. Яны не без падставаў лічаць, што праграма перасоўных выставак будзе мець вялікі плён, і да суполкі будуць далучацца новыя сябры. Хочацца, каб беларускае мастацтва стала шырока вядомым, бо ў кожным горадзе яго чакаюць з павагаю і разуменнем. Слоніmsкая сустрэча – яскрава таму прыклад.

Ірына ШТЫРКОВА,
старшы навуковы супрацоўнік
Слоніmsкага краязнаўчага
музея імя І.І. Стаброўскага
Фота Кацярыны ЯНУШЭВІЧ

Я. Шунейка піша вуліцы Слоніма

Фотафакт

Царкоўнае крэйзнаўства

СМАГАроўка ці СмаГОРАўка?

Шыхаўскі Свята-Пакроўскі прыход

Калі еду на радзіму ў Смiлавiчы, звяртаю ўвагу на дарожныя знакі на магістралi Мiнск – Магілёў. Кiдаюцца ў вочы грубыя памылкi, асаблiва на транспартных прыпынках.

Недалёка ад Смiлавiчаў на аўтобусным прыпынку на адным баку дарогi вiсiць шыльда з надпiсам «Смагароўка», а на другiм баку «Смагораўка». Здавалася б – дробязь: пераблыталi (?) «О» i «А». Але ж атрымалiся зусiм розныя назвы адной i той жа вёскi! Цi задумвалiся аб гэтым работнiкi службы, якая адказвае за дарожныя знакi? СМАГАроўка – ад слова смага, а СмаГОРАўка – ад слова гора. Хочацца iм растлумачыць, што «смага» перакладаецца на рускую мову, як «жажда», а «гора» – па-руску – «беда», «лишение», «нужда».

Няўжо цяжка было павесiць на аўтобусных прыпынках насупраць адна адной аднолькавыя дзве шыльды, якiя пазначаюць адну i тую ж вёску?

Дарэчы, з дзяцiнства памятаю, што вёску месцiчы называлi Смагароўкай. Але ж нехта надумаўся «перахрысцiць» яе. Для чаго?

Уладзiмiр ШУЛЯКОўСКI, пiсьменнiк

14 кастрычніка праваслаўныя вернiкi адзначаюць адно з галоўных сваiх святаў – Пакроў Божай Мацi. На Жлобiншчыне здаўна ў гонар гэтага свята быў асвечаны не адзiн прыход, у тым лiку i ў вёсцы Шыхаў, аб якiм мы i раскажам.

Як сведчаць архiвы, у 1949 годзе ў тагачасным раённым цэнтры Стрэшын (з 1956 года ў складзе Жлобiнскага раёна) дзейнiчала праваслаўная рэлігiйна суполка. Але з-за таго, што будынак мясцовай Свята-Пакроўскай царквы, пабудаванай у 1807 годзе, пад час вайны быў моцна пашкоджаны, вернiкi на яго «не прэтэндавалi». Малiцца стрэшынцы тады хадзiлi за дзевяць кiламетраў у вёску Шыхаў, дзе ў 1946 – 1947 гадах была пабудаваная драўляная царква. Хаця па архiтэктурцы яна нагадвала звычайную сялянскую хату, але гэта быў сапраўдны храм з прастолам. I асвечаны ён быў таксама ў гонар Святога Пакрова.

Пабудоваў царкву ў Шыхаве... мясцовы калгас (!) па просьбе жыхароў вёскi (праўда, з 1955 года набажэнствы пачалi праводзiцца ў другiм будынку, якi i захаваўся да сённяшняга дня). I святар у вёсцы быў свой – былы школьны настаўнiк фiзiкi i матэматыкi Рыгор Чабаноўскi, якi прыехаў у Шыхаў з сям'ёй з Украiны ў 1930-я, рагуючыся ад голаду. Праслужыў ён тут да 1964 года. Потым быў вымушаны выйсцi за штат, бо захварэў на сухоты. Але пражыў айцец Рыгор яшчэ доўга i памёр у 1978 годзе ва 82-гадовым узросце.

Шмат для ўмацавання рэлігiйнага жыцця ў Шыхаве зрабiў царкоўны стараста Дзямiд Байдакоў, родны брат будучага эканомы Жыровiцкага манастыра сxiархiмандрыта Парфiрыя

(1906 – 1994). Актыўнымi прыхаджанамi былі Ганна Бурлакова (1924 г. нар.), Мясляна Медзюлянава (1900 г. нар.), Парфен Дзегцяроў (1905 г. нар.).

Айца Рыгора змянiў айцец Фёдар Чапкоў (1927 – 1995), якi быў родам з вёскi Чкалава, што пад Гомелем. У сан святара ён быў узведзены ў 30-гадовым узросце. Да Шыхава паспеў паслужыць у розных прыходах Гомельшчыны.

Жыў айцец Фёдар з сям'ёй у Жлобiне i на службi ў Шыхаў за 30 кiламетраў дабраўся на спадарожным транспарце, якога тады было мала, таму часцей да Шыхава святар вымушаны быў iсцi пешшу. Праслужыў тут айцец Фёдар звыш дваццацi гадоў, пасля чаго ў другой палове 1980-х пераехаў у Светлагорск.

Чарговы настаіцель Шыхаўскага прыхода айцец Іаан Мазалькоў (1937 г. нар.) праслужыў на гэтым месцы надоўга. Справа ў тым, што ў 1989 годзе пачаў адраджацца старажытны прыход у Стрэшыне. I прызначаны сюды настаіцелем айцец Васіль Пiлi-

пенка (1959 г. нар.) – сёння ён благачынны Жлобiнскай акругi – стаў акармляць i Шыхаў, прыход якога стаў прыпiсным да Стрэшынскага.

У 1992 годзе айца Васiля змянiў яго малодшы родны брат айцец Алексiй Пiлiпенка (1966 г. нар.) – сёння благачынны Добрушскай акругi. Яго духоўную эстафету ў 1997 годзе падхапіў айцец Уладзiмiр Шаўчук (1953 – 2002). А з 1999 года Стрэшынскi прыход узначальвае iерэй Яўген Мяхуеў (1974 г. нар.), якi працягвае наведвацца i ў Шыхаў. Толькi набажэнствы ў гэтай вёсцы сёння ўжо не праходзяць, таму што будынак мясцовай царквы знаходзiцца ў аварыйным стане. Затое ў 2013 годзе побач з iм была ўзведзена i асвечаная цагляная каплiца, дзе час ад часу адбываюцца малебны.

Мiкалай ШУКАНАЎ, сябра Царкоўна-гiстарычнай камiсiі Гомельскай епархiі, г. Жлобiн
Фота Мiкалая СЕМЯНЦА

(Працяг. Пачатак у № 38)

Кiвач знiшчэння-адраджэння

Мiрнае жыццё вяскоўцаў парушалi наезды варожых войскаў, якiя карысталiся аслабленнем дзяржавы нашых продкаў – Вялiкага Княства Лiтоўскага i федэратыўнай Рэчы Паспалiтай. Неаднаразова маскоўцы, шведы i французы рабавалi i спусташалi наш край. Ахвярамі тых войнаў былі простыя сяляне i гараджане, сярод якiх апынуліся i продкi сённяшнiх васiлёўцаў. Але нават пасля самых жудасных разбурэнняў яны знаходзiлi ў сабе сілы на адраджэнне краю.

Першае значнае спусташэнне маладая вёска зведала ў часы вайны 1654 – 1667 гг., адной з самых жудасных у нашай гiсторыi, пад час якой насельнiцтва Беларусi скарацiлася больш, чым на палову. Войскi маскоўскага цара не пашкадавалi нават Жыровiцкi ўнiяцкi кляштар – што ўжо гаварыць пра сялянцаў.

Калi напрыканцы лiпеня 1655 г. варожымi войскамі была захопленая сталiца Вялiкага Княства – Вiльня, маскоўскi цар Аляксей Мiхайлавіч накіраваў у Заходнюю Беларусь з мэтай максымальнага аслаблення геапалiтычнага супернiка рускую армiю на чале з А. Трубяцкiм, якому загадаў «вверх по Неману реке по обе стороны и те места воевать, села и деревни и хлеб и сена и всякие конские кормы жечь, а людей побивать и в полон имать и со всем без остатку разорять». Паход пачаўся 18 жнiўня 1655 г., а 10 верасня маскоўскiя войскi ўжо раба-

валi ваколiцы i горад Слонiм, аб чым Трубяцкi з захапленнем паведамляў свайму цару: «А пришед, государь, к Слониму, в городе Слониме литовских людей, которых застали, посеки и город Слоним и слободы и Журавицкой (Жыровiцкi. – В.Г.) унеяцкой монастырь каменной город и около Журавицкого монастыря слободы и иные унеяцкие монастыри и костёлы выжгли и людей побивали и в полон имали и совсем разорили без остатку ж, и многие места и села и деревни и за Слоним вёрст по 20 и больше выжгли ж и разорили и воевали сентября по 10-е число».

Васiлёвiчы трапiлi ў зону вынiшчэння, аднаўленне ж патрабавала цяжкай працы. Але новая жудасная нава-ла напаткала наш край у часы Паўночнай вайны, калi тэрыторыя Беларусi стала заезным дваром для шведскiх i расiйскiх войскаў. Толькi што адноўленая гаспадарка была зноў зруйнаваная, а жыхароў стала на трэць меней.

Шведскiя курганы або першыя вясковыя могiлкi

У красавiку 1706 г. праз Слонiмшчыну прайшла армiя шведскага караля Карла XII. Жах тых часоў захаваў памяць нашых продкаў, аб чым сведчыла наяўнасць у вёсцы «шведскiх курганаў». Спробу тлумачэння гэтаму факту зрабiў таленавіты святар Сын-кавіцкай царквы Мiхайлоўскi, якому 10 жнiўня 1892 г. старажылы вёскi Нiз Кандрат Бардун, Фама Зянько i Мiхаiл Праднiк расказалi пра тое, што вельмi даўно праз Васiлёвiчы, Парэчка i Бабынiчы са Слонiма адступалi шведскiя войскi, разбiтыя каля вёсак Едначы i Нiз. «Тады ў людской крывi бык утапiўся», – казалi яны. Невялiкае даследаванне 31-го кургана ў цэнтры вёскi, кожны дзяметрам 7 – 12 метраў, у 1955 г. правёў Славяна-лiтоўскi атрад Прыбалтыйскай археалагiчнай экспедыцыi пад кiраўнiцтвам Ф. Гурэвiч. На жаль, толькi адзiн з курганаў быў раскапаны – у iм археолагi знайшлi срэбную манету

XVI ст. Пазней яны былі знiшчаныя, а сёння на гэтым месцы знаходзiцца магазiн «Васiлёк» i невялiчкi парк.

Насамрэч, наўрад ці «шведскiя» курганы мелi непасрэдную сувязь са шведамі, з якiмi тыя размiнуліся на два стагоддзi. Аднак шведскiя загоны рабавалi вёску i, магчыма, нават нейкiя iх атрады сапраўды адступалi праз Васiлёвiчы ў кiрунку Нiзоў. Гэта першыя вясковыя могiлкi, дзе мелiся не толькi курганы – пахаваннi пачынальнiкаў Васiлёвiчаў, сярод якiх, хутчэй за ўсё, i iх заснавальнiк, але i простыя магiлы. Тлумачэнне замацавання за iмi назвы «шведскiя» можа быць наступным: на некалькi гадоў вайны, грабяжоў i забойства мясцовыя жыхары вымушаныя былі пакiнуць свае хаты i ратавацца ў лесе, дзе нараджалiся новыя дзецi, якiя па вяртаннi ў спустошаны край пыталi ў сваiх бацькоў аб прыродзе невялiкiх узгорачкаў, размешчаных тады на паўднёвым ускраiку вёскi. У часы сiвай даўнiны ўспрыманне рэчаiснасцi крыху адрознiвалася ад сённяшняга, што нiколькi не змяняе яго вартасцi. Так, для васiлёўцаў, якiя вярнуліся ў разбураную вёску, курганы магiлi падацца большымi i нейкiя з iх нават новымi, а значыць «шведскiмi». Гэта настолькi было значным для нашых продкаў, што замест старых могiлак у цэнтры вёскi ўзниклi новыя – на ўскраiку васiлёўскiх зямель – побач з Мiцькавiчамi. Але i яны не з'яўляюцца апошнiмi ў гiсторыi Васiлёвiчаў. Трэцiя могiлкi, або «могiльцы», паўсталi ўжо ў XX ст., на поўначы, недалёка ад мяжы з сённяшнiм Парэчкам.

Васiль ТЕРАСIМЧЫК, гiсторык (Заканчэнне будзе)

Імпрэза

Перавыдадзены першы мастацкі твор пра Першую сусветную

Першая сусветная вайна, якая сто гадоў таму называлася Вялікая вайна, віхураю пранеслася па нашых землях і прынесла беларускаму народу незлічоныя людскія страты, гора ды пакуты. Сотні тысячаў працаздольных беларусаў былі вымушаныя зведзець гартную долю бежанцаў. Многія з іх так і не вярнуліся да роднага дому. Тэме вайны, тэме чалавека на вайне, гераізму і мужнасці салдатаў прысвечана ня мала твораў рускай і еўрапейскай літаратуры. Сваё адметнае слова пра гэтую трагічную падзею сказалі і беларускія паэты і празаікі. Сярод іх – Максім Гарэцкі, аўтар выдатнага дакументальна-мастацкага твора «На імперыялістычнай вайне» з адметным выразным падзагалоўкам: «Заніскі салдата 2-й батарэі N-скай артылерыйскай брыгады Лявона Задумы». Аповесць можна разглядаць як надзейную крыніцу вывучэння гісторыі вайны 1914 – 1918 гг. Асоба аўтара, яго талент мастака-гуманіста служаць гарантыямі суровай праўды, адлюстраванай у творы.

Ваенныя запіскі створаныя ў 1914 – 1919 гг., фрагменты друкаваліся ў часопісе «Полымя», першае асобнае і цэлае выданне выйшла ў 1926 г. Гэта адзін з першых у свеце мастацкіх твораў, напісаных пра тых падзеі; раман Эрыха Марыі Рэмарка «На Заходнім фронце без пераменаў» выйшаў толькі ў 1929 г. Сэлета аповесці М. Гарэцкага пабачыла свет у выдавецкім доме «Беларуская навука». Прэзентацыя новага выдання адбылася 7 кастрычніка ў Цэнтральнай навуковай бібліятэцы імя Якуба Коласа НАН Беларусі ў рамках Міжнароднай навуковай канферэнцыі «Першая сусветная вайна ў народнай памяці і мастацкім адлюстраванні», арганізаванай Цэнтрам даследаванняў беларускай культуры, мовы і літаратуры НАН Беларусі.

У імпрэзе бралі ўдзел укладальнік выдання – кандыдат філалагічных навук Тэрэза Голуб, навуковы рэдактар член-карэспандэнт НАН Беларусі Міхась Мушынскі, акадэмік Радзів Гарэцкі, іншыя навукоўцы і знаўцы беларускай літаратуры.

З нагоды правядзення Міжнароднай навуковай канферэнцыі ЦНБ НАН Беларусі падрыхтаваная таксама выстаўка «Першая сусветная вайна – гістарычны час на старонках літаратуры». Арганізатары звярнуліся да літаратурных і гістарычных крыніцаў: мастацкіх твораў М. Гарэцкага, Кандрата Крапівы, Янкі Купалы, Якуба Коласа, Алеся Гаруна і іншых, а таксама – да хронік, успамінаў і мемуараў відавочцаў падзеяў той даўняй вайны.

Падрыхтаваў
Уладзімір ПІРОГ

Памятка аб Першай сусветнай

10 кастрычніка ў Нацыянальным гістарычным музеі Рэспублікі Беларусь адкрылася выстаўка «Беларусь у Першай сусветнай вайне». Яе арганізаваў музей па даручэнні Савета Міністраў Рэспублікі Беларусь.

Выстаўка ўваходзіць у шэраг мерапрыемстваў, прымеркаваных да 100-годдзя з пачатку Першай сусветнай. Удзел таксама ўзялі Гродзенскі дзяржаўны музей гісторыі рэлігіі, Смаргонскі гісторыка-краязнаўчы музей, гісторыка-краязнаўчы музей-запаведнік «Заслаўе», Дзяржаўны музей гісторыі беларускай літаратуры, Дзяржаўны літаратурны музей Янкі Купалы, Дзяржаўны літаратурна-мемарыяльны музей Якуба Коласа, Нацыяналь-

І. Сурмачэўскі

Варта нагадаць, што з пачатку вайны чвэрць тэрыторыі Беларусі з двума мільёнамі жыхароў была акупаваная кайзераўскімі войскамі, астатняя ж частка нашых земляў стала прыфрантавою тэрыторыяй, тут размяшчаліся рускія войскі

Заходняга і некаторыя часткі Паўночнага фронту (усяго блізу 2 млн салдатаў і афіцэраў). На пачатку вайны ў Баранавічах знаходзілася Стаўка Вярхоўнага Галоўнакамандуючага, потым яе перанеслі ў Магілёў. У прыфрантавай зоне сабралася больш за мільён бежанцаў з заходніх рэгіёнаў Беларусі і з Польшчы.

Выстаўка знаёміць з ваеннымі дзеяннямі, што адбываліся на нашых землях, распавядае пра бежанства і побыт у гады ліхалецця. Асобны раздзел прысвечаны ўшанаванню нашымі суайчыннікамі памяці ахвяраў крывавага падзеяў. Выстаўлены ўзоры зброі, амуніцыі, дакументы, датычныя перыяду 1914 – 1918 гг.

На адкрыцці выступілі супрацоўнік НАН Беларусі гісторык Андрэй Салаўянаў, куратар выстаўкі намеснік дырэктара гістарычнага музея Аляксандр Храмой, калекцыянеры І. Бабіцкі і І. Сурмачэўскі. Апошні зазначыў: «Гісторыя ўваскраша нашых продкаў. Таму, прапануючы для выстаўкі фотаархіў часоў вайны, я дапоўніў яго здымкамі сваіх продкаў, удзельнікаў падзеяў Першай сусветнай».

Зрэшты, нягледзячы на адносна даўнасць пачатку мінулага стагоддзя, кожны з чытачоў нашай газеты мог бы нечым дапоўніць выстаўку «Беларусь у Першай сусветнай вайне», магчыма, праз рубрыку ў «КГ».

Уладзімір
ПУЧЫНСКІ,
фота аўтара

Тытул першага выдання «На імперыялістычнай вайне»

Выступае А. Храмой

М. Мушынскі

Р. Гарэцкі

ны гістарычны архіў Рэспублікі Беларусь, Рэспубліканская навуковая медыцынская бібліятэка, Гісторыка-інфармацыйны цэнтр «Белтэлекам», спецыялізаваная пошукавая рота Міністэрства абароны Рэспублікі Беларусь, Белфарм. Далучыліся таксама прыватныя калекцыянеры Ігар Бабіцкі, Яфім Кац, Ігар Сурмачэўскі ды іншыя.

Як адзначыў дырэктар гістарычнага музея Алег Рыжкоў, адкрыццё праекта адбылося 1 жніўня ў Смаргоні, дзе й прайшлі першыя мерапрыемствы.

У розных арміях

Ураджэнцы Мёрскага раёна на франтах Другой сусветнай вайны

(Заканчэнне.
Пачатак у № 38)

Ва ўспамінах Уладзімір Міклушонак з в. Стэфанова сведчыць, што сапраўдным пеклам былі баі ў Італіі пад час штурму фашысцкай абарончай лініі пад Монтэ-Касіна. Там паўгода беспаспяхова вялі баі канадскія, амерыканская, французскія і новазеландскія дывізіі. І вось саюзнікі кінулі супраць непрыступнай гітлераўскай крэпасці корпус генерала Андэrsa. Сем сутак вялі бой падраздзяленні, дзе плячо ў плячо змагаліся беларусы, палякі, украінцы, рускія. У. Міклушонак веў агонь прамой наводкай з зенітнай гарматы па наземных цэлях: «Ствол гарматы не астываў. Найкола дым і грукат. Нібы сцяна з асколкаў мінаў і снарадаў, бомбаў закрыла варажыя пазіцыі. Здавалася, прайсці праз яе жывому чалавеку немагчыма. Але коштам вялікіх стратаў салдаты-андэрсайцы ўзялі крэпасць Монтэ-Касіна».

Уладзімір Міклушонак

Дывізія панесла значныя страты, у тым ліку шмат нашых землякоў засталася навечна на могілках Монтэ-Касіна: А. Дзямідовіч з в. Баяры, І. Маркевіч з в. Гарані, М. Крупка з в. Баравыя, Ф. Рамза з в. Барсукі, В. Мышко з в. Шніткі ды іншыя. Пасля перамогі пад

Монтэ-Касіна 5-я крэсовая дывізія працягвала наступленне ўздоўж Адрыятыкі. Асабліва шмат загінула нашых землякоў пад Сан-Ларэтай. У іх ліку І. Машара з в. Вялікае Сяло, У. Лях з в. Гняздзілава, С. Ляўковіч з в. Іванава ды іншыя. З 1 па 18 жніўня 1944 года салдаты дывізіі бралі ўдзел у авалоданні г. Анконай, адміністрацыйным цэнтрам вобласці Маркэ. Да верасня 1944 года дывізія ўдзельнічала ў баях па фарсіраванню рэк Міса, Чэсана, Мэтарэ і Польшы. Найбольшыя страты панесла пад час наступлення на Балонію з 9 па 21 красавіка 1945-га. Падаю прозвішчы загінулых з нашай мясцовасці: К. Сівіцкі з в. Маласць, Г. Парфяновіч з в. Лосава, В. Лапацкі з в. Рубашкі, А. Крупка з в. Пялікі, С. Кашталян з в. Крапіўнікі, Ф. Арлоўскі з в. Стараселле і інш. Паводле нашых падлікаў у баях у Італіі загінула, было паранена і прапала без вестак каля 30% землякоў, з тых хто там ваяваў.

Пасля заканчэння вайны, на пачатку 1946 года, 2-гі корпус Андэrsa быў перакінуты ў Англію, дзе неўзабаве быў расфармаваны. Частка ветэранаў засталася на Захадзе; вярнуліся збоўшага тыя, хто на радзіме пакінуў да вайны сем'і.

Акрамя корпуса Андэrsa ў меншай ступені нашы землякі ваявалі і ў іншых фармаваннях на Захадзе. Некаторыя ўраджэнцы раёна ваявалі ў складзе ваенна-марскіх сілаў. Мы ведаем, што некаторыя караблі польскага флоту змаглі ў 1939 годзе прарвацца ў Англію і бралі ўдзел у баявых дзеяннях у складзе ваенна-марскіх сілаў Вялікабрытаніі. На флот нашы землякі трапілі або праз тэрміновую службу, або былі афіцэрамі флоту. Найбольш вядомыя з іх тры браты, афіцэры-маракі Станкевічы. Іх маці Вікторыя з роду Руткевіч паходзіць з маёнтка Якубова на Мёршчыне, бацька Аляксандр – з Браслаўшчыны. Бацька маракоў даслужыўся да чыну палкоўніка царскай арміі, пасля Першай сусветнай вайны займаў розныя дзяржаўныя пасады ў Дзісне і Глыбокім, памёр у 1920 годзе і пахаваны на могілках у Паплавах непадалёк Якубова. Сяродні сын Мамерт (1889 – 1939) закончыў Марскі кадэцкі корпус у Пецяярбургу, служыў на браняносцы «Рурык». Ваенны талент Мамерта праявіўся ў

час марской бітвы з нямецкім флотам у Рыжскім заліве; ён быў прызначаны начальнікам штаба Балтыйскага флоту ў чыне капітан-лейтэнанта, прыняў актыўны ўдзел у стварэнні марскога флоту незалежнай Рэчы Паспалітай. Перад вайной М. Станкевіч быў капітанам першага акіянскага лайнера ў даваеннай Польшчы «Пілсудскі», пабудаванага ў 1935 годзе ў Італіі пад яго наглядом. Карабель у пачатку вайны здолеў прарвацца ў Англію. Але праз некалькі месяцаў, пад час руху марскога канвою ў Аўстралію, быў атакаваны нямецкай падводнай лодкай і патануў. Капітан карабля М. Станкевіч кіраваў выратаваннем людзей і экіпажа, апошні пакінуў карабель, месца ў лодка не хапіла, ён апынуўся ў ледзяной вадзе, памёр ад пераахалоджвання.

Яго брат Раман Станкевіч нарадзіўся ў Якубове ў 1898 годзе. Вучыўся спачатку ў Пскоўскім, потым у Пецяярбургскім марскім кадэцкім корпусе, у гады Першай сусветнай вайны служыў мічманам на мінным тральшчыку Т-15. Арыштаваны балшавікамі, здолеў уцячы ў Польшчу. Уступіў у шэрагі польскага войска ў толькі што створаны марскі батальён. Польскім урадам быў накіраваны для вучобы спачатку ў Вялікабрытанію, потым у Парыжскую марскую школу. У міжваеннай Польшчы ён працаваў выкладчыкам у марскай школе, быў адным з арганізатараў Пінскай ваеннай флатыліі, камандзірам карабля «Генерал Сасноўскі», камандзірам тарпеданосца «Кракавяк». З 1935 года Р. Станкевіч быў капітанам флагманскага тарпеданосца «Бліскавіца» і камандаваў дывізіёнам караблёў. Перад пачаткам Другой сусветнай вайны дывізіён прарваўся ў Вялікабрытанію. Наш зямляк можна ваяваў у складзе англійскага ваеннага флоту, быў прызначаны камандзірам мінаносца «Мэдок». Загінуў роўна праз год пасля смерці брата – 26 лістапада 1940 года. Яго карабель у праліве Ла-Манш быў тарпедаваны нямецкай падводнай лодкай і патануў.

Нашы землякі ваявалі і ў складзе ваенна-паветраных сілаў на Захадзе, прымалі ўдзел у абароне паветранай прасторы над Англіяй.

Яскравы прыклад – лёс Генрыка Кузіновіча, маладога хлопца з горада Дзісны. У 1940 годзе ён, будучы

яшчэ навучэнцам Дзісенскай школы, трапіў пад нагляд агентаў НКУС за смелыя палітычныя спрэчкі на ўроках. Быў арыштаваны і вывезены ў Табольск. Там рэпрэсаваных раскідалі па фабрыках і калгасах. Калі ж пачуў пра армію Андэrsa, вырашыў самастойна дабрацца да яе. Выехаў у сакавіку 1942 года, дабіраўся таварнякамі. Ежу або краў, або жабраваў. Трапіў у армію Андэrsa аж ва Узбекістане. Служыў у авіяцыі на бамбардзіроўшчыку стралком.

Пасведчанне Сцяпана Матэленка

У ваенна-паветраных сілах Англіі ваяваў яшчэ адзін выпускнік Дзісенскай гімназіі – Вітольд Рэцінгер. Пасля заканчэння гімназіі ў 1937 годзе ён паступіў у афіцэрскую школу лётчыкаў. Неаднойчы ўдзельнічаў у паветраных баях. Узнагароджаны шматлікімі ўзнагародамі, прывоенае званне палкоўніка авіяцыі. Мужна змагаўся ў небе Англіі і ўраджэнец Браслаўшчыны Ян Кляновіч, які таксама атрымаў афіцэрскі чын, а яго баявая дзейнасць адзначана вышэйшымі ўзнагародамі Вялікабрытаніі. Пры абароне паветранай прасторы Вялікабрытаніі загінулі стралок Юрый Папкоў і капрал Леапольд Янчэўскі з Дзісны.

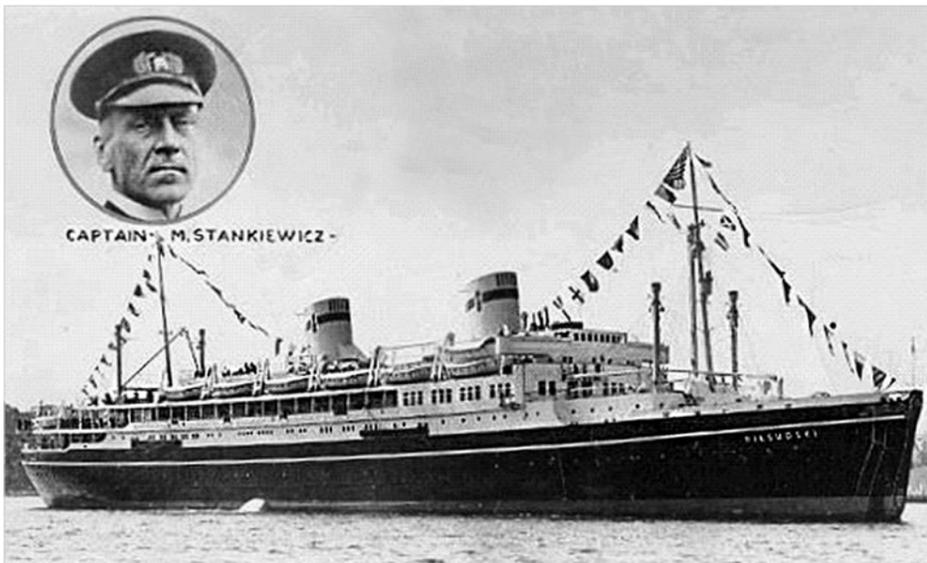
Нараджэнцы раёна ваявалі і ў складзе польскай арміі ў Францыі. У 1940 годзе загінуў пры абароне горада Тур маёр Баляслаў Леўша.

Змагаліся супраць фашыстаў нашы землякі і ў складзе першай асобнай парашутнай брыгады, створанай у 1942 годзе. Яе салдаты вызвалі Францыю і Галандыю, грамлі фашыстаў у Германіі. Шмат нараджэнцаў нашага раёна ваявалі і ў складзе 1-й польскай танкавай брыгады. Асаблівыя страты брыгада панесла пры вызваленні Францыі, Бельгіі, Галандыі. Пры ўзяцці горада Лан-Жумо загінуў Напалеон Рачыцкі з Дзісны, Уладзіслаў Скур'ят з в. Баравікі, пры фарсіраванні канала Аксель у Галандыі – Мікалай Рудак з Забалоцця.

Ваявалі нашы землякі і ў ваенных аддзелах Вялікабрытаніі ў ахове ваенных аб'ектаў, зенітных часцях. Многія загінулі пад час бамбардзіровак нямецкай авіяцыяй гарадоў Англіі.

Такім чынам, мужнасць і гераізм нашых землякоў і на Заходніх франтах набліжалі перамогу над фашызмам.

Вітаўт ЕРМАЛЁНАК,
кіраўнік школьных музеяў СШ № 3
г. Мёры

Мамерт Станкевіч і яго лайнер «Пілсудскі»

Раман Станкевіч

Тэатральны мастак з Гродна

Сапраўднае прозвішча Бакста – Розенберг, Леў Самойлавіч. Ён нарадзіўся 10 мая 1866 года ў Гродне. Пасля заканчэння школы паступіў у Акадэмію мастацтваў у Пецярбургу, а з 1893 года вучыўся ў Парыжы. Аднак хутка памёр яго бацька, і Леў, старэйшы сын, павінен быў сам знаходзіць сродкі, каб не толькі зарабляць сабе на жыццё, але і ўтрымліваць маці, бабулю, дзвюх сяцёр і зусім яшчэ юнага брата. Акрамя таго, ён не хацеў кідаць Акадэмію мастацтваў, якую наведваў вольна. Трэба сказаць, што заняткі ў ёй забіралі шмат часу, а на пакупку патрэбных мастацкіх матэрыялаў часта не хапала сродкаў.

Вельмі значную падтрымку Л. Розенберг знаходзіў у сям’і Канаевых, у чым доме быў прыняты як сын. Ён наведваў іх амаль штодзённа, і Канаевы заўсёды намагаліся знайсці яму мастацкія заказы і ўрокі. Менавіта праз іх Леў пазнаёміўся з выдаўцом папулярных кніжак, для якіх ён зрабіў некалькі малюнкаў прамом. Сярод іх звяртае на сябе ўвагу партрэт айца Іаана Кранштацкага, які славіўся цудамі. Гэтыя ўзноўленыя цынкаграфіяй малюнкi былі падпісаныя ўжо прозвішчам не Розенберг, а Бакст, чаму Леў Самойлавіч даваў пазней даволі цям’янае тлумачэнне – быццам выбраў сабе такі псеўданім у памяць пра памерлага ўжо ці то дзядзьку, ці то дзеда.

Сярод вучняў Льва Бакста быў нехта Д. Бекендорф, які вельмі хацеў быць мастаком-партрэцістам, але так ім і не стаў. Затое ён дапамог Льву Баксту не толькі надрабна зарабляць, але і добра ўладкавацца. У хуткім часе мастак атрымаў месца выкладчыка малявання пры дзесяці вялікага князя Уладзіміра, а ўлетку нават жыў у казённай кватэры на яго лецішчы ў Царскім Сяле. Гэтае царска-сельскае перабыванне Бакста, паводле сведчання сучаснікаў, было пачаткам яго «трыумфальнага ўзыходжання».

Леў Бакст быў адным з арганізатараў часопіса і мастацкага аб’яднання «Мир искусства», і ўжо на першых выстаўках паказаў сябе як выдатны пейзажыст (карціна «Версаль»), партрэтыст (партрэты А. Бенуа, С. Дзягілева) і мініяцюрыст. Яго графічныя працы ў часопісе «Мир искусства» (у асноўным на антычныя матывы), зробленыя найтанчэйшым пункцірам і часткова сілуэтныя, былі называ дэкаратыўныя, поўныя асаблівай загадкавай

Успамінаючы пра тое глыбокае ўражанне, што спадарожнічала бліскучым трыумфам «Рускіх сезонаў» Сяргея Дзягілева ў Парыжы, вядомы рускі графік і тэатральны мастак Мсціслаў Дабужынскі пісаў: «Общественный поворот вкуса, который последовал за этими триумфами, в величайшей степени обязан был именно Баксту, тем новым откровениям, которые он дал в своих исключительных по красоте и очарованию постановках, поразивших не только Париж, но и весь культурный мир Запада. Его “Шехерезада” свела с ума Париж, и с этого начинается европейская, а затем и мировая слава Бакста». І далей: «Париж уже забыл, что Бакст иностранец, что он “корнями” своими в Петербурге, что он художник “Мира искусства”. Леон Бакст – стал звучать как наиболее парижское из парижских имён».

З усім, што выказаў М. Дабужынскі пра Бакста, можна згадзіцца. Адзінае, у чым мы можам запырэчыць яму, дык гэта ў тым, што ён «“каранямі” сваімі ў Пецярбургу». Не! Бакст сваімі каранямі ў Беларусі і таму з’яўляецца нашым беларускім мастаком.

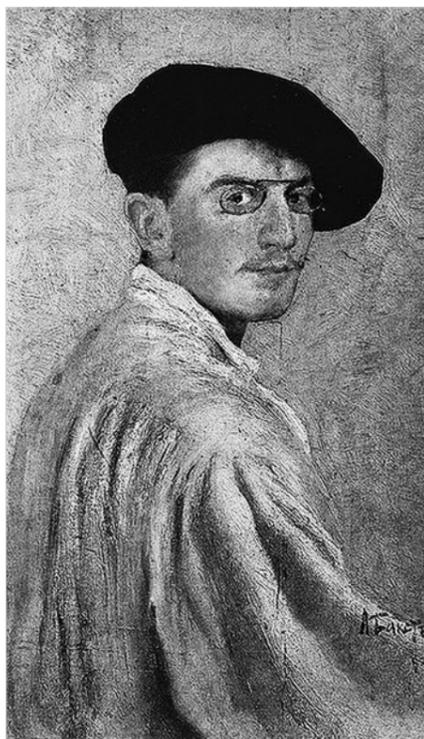
паэзіі і вельмі «кніжныя». Але стаць такім жа адданым кнізе, як многія іншыя яго таварышы, мастаку не давялося – ён прысвяціў сябе тэатру і партрэту. Гэтая рознабаковасць, універсальнасць, «рэтраспектывізм», гэтае пачуццё стылю – усё, што ўласцівае таленту Бакста, – рабіла яго самым характэрным для той групы мастакоў, за якой зацвердзілася назва «Мир искусства».

У 1907 годзе Леў Самойлавіч разам з Валянцінам Сяровым пабыў у Грэцыі і быў у захапленні ад вострава Крыта і горада Кноса на ім (тады толькі былі зробленыя новыя адкрыцці ў сусветнай культуры). Гэтае падарожжа зрабіла ў ім пералом, і ён кінуў сваё крыху «надуманае XVIII стагоддзе». У 1923 годзе Леў Бакст выдаў у Берліне свае ўспаміны пад назвай «Сяроў і я ў Грэцыі.

Дарожныя нататкі», у якіх даволі падрабязна апісанае гэтае незабыўнае падарожжа.

І яшчэ пра адзін даволі цікавы эпізод з жыцця Льва Самойлавіча ў Пецярбургу хочацца ўзгадаць. У 1906 – 1908 гадах ён разам з М. Дабужынскім кіраваў заняткамі ў мастацкай школе Л. Званцавай, дзе вучнямі былі Марк Шагал, рана памерлая паэтка Ірына Гуро, Георгій Нарбут і іншыя, якія сталі потым выбітнымі мастакамі. Леў Самойлавіч, як выдатны рысавальшчык, даваў сваім вучням надзвычай шмат каштоўнага, патрабуючы перш за ўсё яснай і цвёрдай лініі. Гэтая «лінія» была яго ўлюбёным «каньком», што выклікала гарачыя спрэчкі з сябрамі.

У 1909 годзе Леў Самойлавіч быў высланы з Пецярбурга як яўрэй, які не мае

Л. Бакст. Аўтапартрэт (1893 г.)

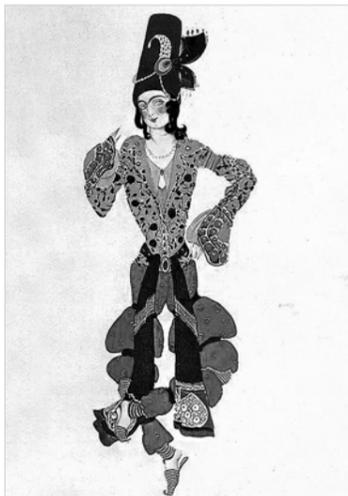

Старажытны Жак (1908)

права жыхарства ў паўночнай сталіцы. Прымкнуўшы

«Алена Спартанская» Верхарна ў тэатры «Шатле» ў 1912 годзе, містэрыю «Пакуты Святога Себастыяна» Д’Аннуцыо ў тэатры «Адэон» у 1913 годзе. Творчасць Льва Бакста значна паўплывала на дэкаратыўнае мастацтва Францыі. Пазней мастак працаваў у тэатрах Лондана, дзе ў 1922 годзе ў тэатры «Альгамбра» з велізарным поспехам прайшла «Сонная прыгажуня», а таксама ў тэатрах Бруселя, Рыма і Нью-Ёрка.

Памёр Леў Бакст 28 снежня 1924 года ў Парыжы.

Эскізы касцюмаў да спектакляў «Шехерезада», «Жар-птишка», «Нарцыс»

Мацярык Беларусь

Такім чынам, мы пачынаем новую рубрыку. Зрэшты, публікацыі, што падпадаюць пад яе, пастаянна друкуюцца ў нашай газеце. Бо беларусы раскіданыя далёка ў свеце, беларуская прысутнасць адчуваецца не толькі на тэрыторыі Рэспублікі Беларусь ды землях, дзе здаўна жывуць нашыя суайчыннікі. Мы і надалей будзем распавядаць пра тыя цікавыя мерапрыемствы ды падзеі, што звязаныя з беларусамі і Беларуссю, пра цікавае і адметнае, што адбылося на Мацярыку Беларусь. Спадзяемся, нашым чытачам ды аўтарам таксама будзе што расказаць аб прысутнасці Беларусаў у свеце.

**У Санкт-Пецярбургу
прачытаюць беларускія кнігі**

Выстаўка «Беларуская кніга са старажытнасці да нашых дзён» адкрылася 29 верасня ў Санкт-Пецярбургу ў галоўным будынку Расійскай нацыянальнай бібліятэкі. Дзякуючы ёй жыхары горада на Няве ўпершыню атрымалі магчымасць пазнаёміцца з шэрагам беларускіх кніг – ад Полацкага Евангелля XII стагоддзя да твораў сучасных беларускіх паліграфістаў. Імпрэза прымеркаваная да Дзён беларускай культуры ў Санкт-Пецярбургу.

Аснову выстаўкі складаюць выданні, што захаваліся ў адным экзэмпляры. Гэта кнігі, выдадзеныя ў роз-

ныя гады ў друкарнях Магілёва, Любчы, Вільні, Нясвіжа і Брэста, і дзіцячыя кнігі, выпушчаныя ў Беларускай ССР да пачатку Другой сусветнай вайны. У 1920 – 1930-я гады Дзяржаўная публічная бібліятэка ў Ленінградзе атрымлівала іх па абавязковым экзэмпляры і захавала, у Беларусі яны не зберагліся. Таксама на выстаўцы прадстаўлена кніга Яна Баршчэўскага «Шляхціц Завальня, або Беларусь у фантастычных апавяданнях», упершыню выдадзеная ў 4-х тамах у Санкт-Пецярбургу ў 1844 – 1846 гадах.

Паводле паведамлення сайта Belarus.by

**«Пясняр» вярнуўся ў горад
свайго дзяцінства**

Помнік заснавальніку ансамбля «Песняры», народнаму артысту СССР і Беларусі Уладзіміру Мулявіну быў адкрыты 6 кастрычніка ў Екацярынбургу.

Горад быў выбраны невыпадкова – менавіта тут, у зале кінаканцэртнага тэатра «Космас» У. Мулявін разам з ансамблем «Песняры» выступаў наездамі цягам двух з ліш-кам дзесяцігоддзяў. Помнік вышынёю тры з паловай метры быў створаны калектывам скульптараў пад кіраўніцтвам Сяргея Логвіна. Ён ўяўляе сабою фігуру У. Мулявіна ў канцэртным касцюме і з электрагітарай у руках. Удзел у цырымоніі адкрыцця ўзялі міністр культуры Беларусі Барыс Святлоў, артысты ансамбля «Песняры», кіраўніцтва горада.

Варта дадаць, што раней у Екацярынбургу на доме, дзе прайшло дзяцінства будучага вядомага музыкі, была ўсталяваная мемарыяльная дошка,

Выступае Б. Святлоў

а перад Тэатрам эстрады – памятная зорка ў гонар У. Мулявіна і ансамбля «Песняры».

Паводле паведамлення сайта Belarus.by

Выстаўка

Ураджэнцы Карэліччыны

Нядаўна ў Карэліцкім раённым краязнаўчым музеі адбылася прэзентацыя выстаўкі «На ніве асветы». Традыцыйна асветніцтва на нашай зямлі доўжацца з даўніх часоў. Тут нарадзіліся таленавітыя пісьменнікі і вучоныя, творы якіх увайшлі ў скарбніцу сусветнай літаратуры і навукі. Асветніцкія традыцыі на Карэліччыне працягваюць навукоўцы – удзельнікі Карэліцкіх краязнаўчых чытанняў, што ўпершыню адбыліся ў 1993 г. Больш за 20 гадоў таму дапамог распачаць гэтую справу Нацыянальны навукова-асветніцкі цэнтр імя Ф. Скарыны на чале з прафесарам Адамам Мальдзісам, а сёння яе працягваюць вучоныя Інстытута гісторыі НАН Беларусі. Матэрыялы канферэнцыяў выдадзеныя і з'яўляюцца каштоўнай крыніцай ведаў пра гісторыю нашага раёна і яе слаўтых людзей. Гэтыя зборнікі можна ўбачыць у выставачнай зале музея.

Выстаўка «На ніве асветы» – гэта расповед пра людзей, чый жыццёвы або навуковы шлях быў звязаны з нашымі мясцінамі

Імя нашага земляка з вёскі Вірышча, доктара тэхнічных навук Аркадзя Качана, добра вядомае не толькі беларускім навукоў-

М. Арабей

цам, але і вучоным іншых краінаў. Амаль 40 гадоў ён прысвяціў удасканалванню айчыннай энергетыкі.

На выстаўцы змешчаныя матэрыялы датычна яшчэ двух навукоўцаў, якія нарадзіліся ў Міры. Сямён Карповіч з адзнакай скончыў Беларускі лесатэхнічны інстытут, працуе дацэнтам на кафедры тэхналогіі металаў і машынабудавання. Юрый Сініца закончыў Мінскі радыётэхнічны інстытут, на заводзе электронных вылічальных машынаў займаўся стварэннем абсталявання для іх. У 1990 г. узначаліў кафедру ў Беларускай філіяле Інстытута ўдасканалвання кваліфікацыі Міністэрства радыёпрамысловасці БССР, які пазней быў пераўтвораны ў Міжнародны вучэбны цэнтр.

Турэцкую сярэднюю школу закончылі некалькі выдатных беларускіх матэматыкаў. Доктар фізіка-матэматычных навук, прафесар Уладзімір Конюх нарадзіўся 6 жніўня 1943 г. у вёсцы Турэц. Доктар філасофскіх навук, прафесар, акадэмік

Міжнароднай славянскай акадэміі адукацыі, акадэмік Міжнароднай акадэміі тэхнічнай адукацыі, выдатнік адукацыі Рэспублікі Беларусь Павел Кікель нарадзіўся 20 мая 1944 г. у вёсцы Браносава.

Яшчэ адзін выдатны педагог і матэматык нарадзіўся 1 красавіка 1946 г. у вёсцы Церабостынь. Георгій Булдык стаў кандыдатам фізіка-матэматычных навук. Яго родны брат, кандыдат філалагічных навук Іван Булдык (нарадзіўся ў 1931 г.), абараніў кандыдацкую дысертацыю і з 1980 г. у Акадэміі аграрных навук ўзначальваў кафедру замежных моваў.

Летась Беларускі дзяржаўны аграрны тэхнічны ўніверсітэт, дзе рыхтуюць спецыялістаў для аграпрамысловага комплексу, быў узнагароджаны за дасягненні ў галіне якасці ў 2012 г. Там працуе і ўраджэнец нашага раёна, вядомы спецыяліст у галіне тонкаструктурнай спектраскапіі і фотахіміі арганічных малекул, прафесар, доктар фізіка-матэматычных навук Сяргей Арабей, які нарадзіўся 14 лютага 1954 г. у вёсцы В. Вобрына. Яго родны брат, Мікалай Арабей, таксама стаў вучоным, кандыдатам біялагічных навук. Некалі юнацкая мара аб падарожжах прывяла яго на геаграфічны факультэт Белдзяржуніверсітэта, за-

С. Кошур

тым на працу ў Цэнтральны батанічны сад НАН Беларусі, дзе ён займаўся даследаваннямі экалогіі і аховы прыроды на тэрыторыях Прыпяцкага запаведніка, Налібоцкай і Белаўежскай пушчаў, Нацыянальнага Нарачанскага парку.

Ёсць сярод нашых землякоў і выдатныя медыкі. Кандыдат медыцынскіх навук Уладзімір Дзяшкевіч нарадзіўся 15 лютага 1927 г. у вёсцы Пагор'е. Доктар фармацэўтычных навук, прафесар, акадэмік

Міжнароднай Акадэміі інфармацыйных тэхналогіяў Яўген Пілько нарадзіўся 8 сакавіка 1948 г. у вёсцы Рамейкі ў сям'і настаўніка.

Селекцыянер Варвара Карачан нарадзілася 17 снежня 1943 г. у вёсцы Пагор'е. У 1962 г. паступіла ў Гродзенскі сельскагаспадарчы інстытут і атрымала спецыяльнасць агранома. У 1972 г. Варвара Мікалаеўна прыйшла на працу ў Беларускі інстытут абароны раслінаў.

У мінулым годзе беларускі пісьменнік і вучоны, выдатнік адукацыі і заслужаны работнік БДУ Уладзімір Навумовіч адзначыў 70-гадовы юбілей. На сустрэчы ў Карэлічах жыхары раёна віншавалі свайго земляка, выказвалі захапленне яго шматгадовай дзейнасцю па папулярызацыі беларускай культуры ў нашай краіне і далёка за яе межамі (10 гадоў навуковец узначальваў кафедру беларусказнаўства БДУ, заснаваў Міжнародную школу беларускай мовы, літаратуры і культуры пры Белдзяржуніверсітэце).

Удзельнікі адкрыцця выстаўкі ў раённым музеі не толькі даведаліся пра жыццё, навуковую і творчую дзейнасць сваіх выbitных землякоў, але і пазнаёміліся з М. Арабеем, які расказаў пра свой шлях у навуку. Пад час імпрэзы госці паслухалі музыку ў выкананні выкладчыка Карэліцкай дзіцячай школы мастацтваў Вольгі Несцер.

В. Несцер

Святлана КОШУР, старшы навуковы супрацоўнік Карэліцкага раённага краязнаўчага музея

Моладзь змагаецца за бяспеку

З 6 па 27 кастрычніка ў Беларусі ладзіцца акцыя «Моладзь за бяспеку», прымеркаваная да дня заснавання Беларускай моладзевай грамадскай арганізацыі ратавальнікаў-пажарных (БМГАРП). Яна праходзіць у тры этапы.

Адной з мэтаў акцыі з'яўляецца таксама папулярызацыя прафесіі ратавальніка-пажарнага. Сябры БМГАРП разам з супрацоўнікамі МНС наведваюць школы, сацыяльныя прытулкі і дамы-інтэрнаты. Яны расказваюць дзецям і падлеткам пра дзейнасць юных ратавальнікаў, дапамагаюць шматдзетным сем'ям, адзінокім пенсіянерам, ветэранам і інвалідам.

Штогод пад эгідай БМГАРП праводзяцца прафілактычныя, спаборніцкія і забаўляльныя мерапрыемствы, у якіх удзельнічаюць юныя ратавальнікі. Пры падтрымцы міністэрства адукацыі і культуры нашай краіны, Беларускага добраахвотнага пажарнага таварыства ладзяцца акцыі з мэтай навучыць дзяцей, падлеткаў і ўвогуле насельніцтва краіны асновам бяспекі жыццядзейнасці. Таксама адным з кірункаў дзейнасці БМГАРП з'яўляецца пажарна-ратавальны спорт.

Некалькі гадоў таму была створаная Міжнародная асацыяцыя моладзевых грамадскіх арганізацый пажарных-ратавальнікаў, у якую ўваходзяць БМГАРП, Усерасійскі дзіцяча-юнацкі рух «Школа бяспекі», Усеўкраінскі рух «Школа безпеки», грамадскія арганізацыі юных ратавальнікаў Латвіі, Літвы і Польшчы.

Вера БУДЗІНАВІЧУС,
інспектар ЦРАНС г. Мінска

Восень у Нясвіжы

Фота Алеся САЧАНКІ

Веселасці ўсім стае...

Уздоўж

1. «Ах ты, цешча мая, // Не хвалі сваёй дачкі: // Яе лытачкі, як нітачкі, // Сухія ...» (прып.).
4. «А я руска, ты – католік, // Не руш мяне за .... // Мой ... шоўкам шыты – // Хто зачэпіць, будзе біты» (прып.).
8. Тое, што і ежа.
9. «А ў Вільні хмары ходзяць, // А ў Лідзе ... грыміць. // Маю мільку хлопцы любяць, // А мне сэрцайка баліць» (прып.).
11. Аднаўленне на свежым паветры сілы, бадзёрасці.
12. Той, хто нясе з сабой з месца працы.
14. Што ... зробіць, тое рот ухопіць (прык.).
15. Што ..., то і ядок (прык.).
19. «... двойчы ўжо схадзіла, // Двойчы ім насы чапіла // І праехала па лбе». З верша Якуба Коласа «За дождж».
20. Чужы дурань – смех, а свой – ... (прык.).
23. Бяда дзеду без бабы, ядуць яго вошы і ... (прык.).
24. Прышоў госьць на голуя ... (прык.).
26. Вантробы – не мяса, а ... – не дзеўка (прык.).
30. «Лепш ... не бяры ў сябры – // Памрэш заўчасна, да пары». З байкі А. Анисовіча «Зайдрасць».
32. «Хлопцы знаюць, хлопцы знаюць, // Знаюць, з кім знаёміцца: // У каго ... нясуцца // І карова доіцца» (прып.).
33. Забарона на што-небудзь.
34. Адходы пры малацьбе.
35. «Што за я, што за я, // Што за масцярыца: // Шыла міламу штаны, // Выйшла ...» (прып.).

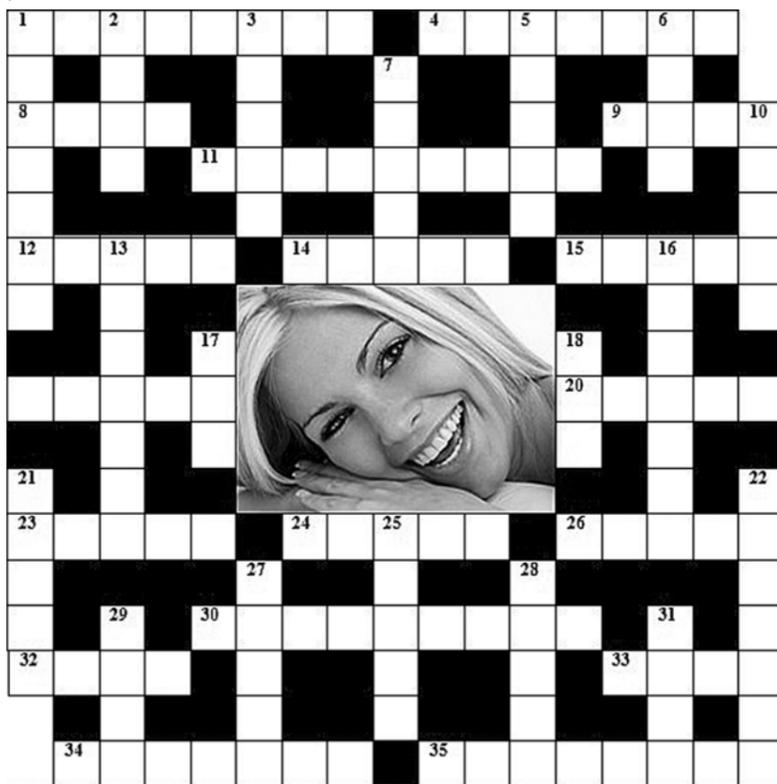
Упоперак

1. Дзе ..., там і прытуляне (прык.).
2. З ... вады не

выліць, з песні слова не выкінуць (прык.).
3. «Калі драпікі я ела, // На вачах усё шырэла. // Як на ... перайшла – // Маці ў ложку не знайшла» (прып.).
5. Трутню кожны ... нядзеля (прык.).
6. Пералівы колераў, святла.
7. «Пайдзі барыню скакаць, // Надзену балеткі. // Буду ... падымаць // Вышэй табу-рэткі» (прып.).
10. Лоб нізкі, лоб слізкі, відаць, што лізаў панскія ... (прык.).
13. ... ў бараду, а чорт у рабрыну (прык.).
16. Часам ... горш, чым дура-та (прык.).
17. Карова целіцца,

а ў быка ... баліць (прык.).
18. Насякомае.
21. Доўгі тонкі вусік на каласах жыта, пшаніцы.
22. Пабочны, звычайна лёгкі заробак.
25. «У нядзельку п'ю, п'ю, // У панядзелак сплю, сплю. // А ў аўторак снапоў ... // Пшанічанькі б'ю, б'ю» (прып.).
27. ... бяды не чыніць (прык.).
28. Тое, што і прыгнёт.
29. Смех – не ..., а галавы не вешай (прык.).
31. Пані на ўсе ... (прык.).

*Склаў
Лявон ЦЕЛЕШ*

Малая краязнаўчая энцыклапедыя

(Пачатак у № 1 за 2003 год)

НАРОДНАЕ ДЭКАРАТЫўНА-ўЖЫТКОВАЕ МАСТАЦТВА – (працяг артыкула). Паралельна прадаўжалася развіццё і традыцыйнае народнае дэкаратыўна-ўжытковае мастацтва як хатня вытворчасць для ўласных патрэбаў ці ў выглядзе розных рамёстваў, што развіліся ў народныя мастацкія промыслы. Вызначыліся асноўныя якасці беларускага дэкаратыўна-ўжытковага мастацтва: глыбокая традыцыйнасць, яркая самабытнасць, выразнасць формы, спакойны, стрыманы дэкор, у якім пераважалі старажытныя матывы сімвалічнага характару (ромб, круг, крыж, разетка, выявы жывёлаў і птушак). На працягу многіх стагоддзяў дэкаратыўна-ўжытковае мастацтва ўплывала на характар цэхавага і мануфактурнага рамяства, праца прыгонных майстроў выкарыстоўвалася ў майстэрнях і мануфактурах у гарадах, феадаль-

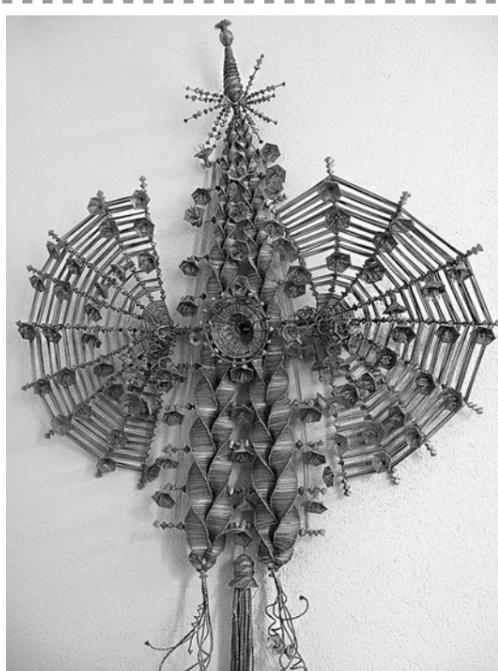
ных маёнтках і манастырах. У сваю чаргу народнае дэкаратыўна-ўжытковае мастацтва таксама знала ўплывы прафесійнага мастацтва.

Пэўныя змены ў характары гэтага віду мастацтва назіраюцца ў канцы XIX – пач. XX ст. у сувязі з сацыяльна-эканамічнымі ўмовамі і адпавед-

Драўляны коўш. Невядомы майстар, XVI ст.

нымі зменамі ў нар. побыце. Развіццё капіталізму моцна паўплывала на тэму віды дэкаратыўна-ўжытковага мастацтва, што бытавалі ў выглядзе промыслаў. Адны з іх (набіванка, пернікарства, медніцтва) не вытрымалі канкурэнцыі з прамысловасцю і заняпалі, іншыя (ганчарства, пляценне) былі вымушаны прыстасоўвацца да новых патрабаванняў, мяняць характар прадукцыі, паляпшаць яе якасць, адгукацца на новыя запатрабаванні рынку. Назіраецца прыкметнае ўзрастанне дэкаратыўнасці твораў нар. мастацтва, у т.л. і тых яго відаў, што развіліся ў сферы хатняй вытворчасці. Побач са старажытнымі геаметрычнымі і зааморфнымі матывамі сімвалічнага характару пашырыўся рэалістычны раслінны дэкор; распаўсюдзіліся вырабы нар. мастацтва, звязаныя са знадворным і ўнутраным упрыгожваннем нар. жылля; разьбяныя і памастацку ашляхваныя ліштвы, вільчыкі, ганкі, карнізы, фронтаны, разьбяная і размаляваная мэбля, прылады працы, размалёўка па дрэве, шкле і палатне, тканьні і вышываныя поцілкі, дываны, ручнікі, абрусы, та-

*Пано «Лятучае дрэва».
Тамара Паўлоўская, г. Мінск (1989 г.)*

карнае рамяство і інш. Росквіту дасягнуў дэкор традыцыйнага нар. адзення.

(Заканчэнне артыкула будзе)